

דו"ח שנתי 2016 - גידולי נישה

הקדמה:

אזורי ההר בצפון הארץ מתאפיינים באקלים מיוחד המתבסס על חורף קר במיוחד, עובדה שביססה ענפי מטע פרי שונים וכרמים בהיקפים של אלפי דונמים עבור השוק המקומי, בהצלחה מקצועית וכלכלית גבוהים מאד. אולם, בשנים האחרונות בעקבות הגידול הלא מבוקר של שטחי הכרמים ליין ומטעי התפוח, ועל רקע העובדה שכל התוצרת מוכוונת שוק מקומי בלבד (למעט אספקת תפוח מהמגזר הדרוזי לסוריה בעירבון מוגבל), האזור הגיע לנקודת רוויה בהיקפי השטחים בגידולים אלה. בנוסף לכך האזור נאלץ להתמודד עם האתגרים שמעמיד פרויקט הנחלות ברמת הגולן בהיבט החקלאי: הגדלת היקפי השטחים החקלאיים באלפי דונמים בעיקר במגזר המושבי פרטי אשר להם נדרש מענה חקלאי נכון ושונה על מנת לשמר את הקיים לצד החדש. על רקע אלה בשילוב עם הרצון המתמיד לחדשנות ורווחיות חקלאית באזורנו, התפתח בשנים האחרונות נושא החקלאות בחודשי הקיץ באזורי ההר הגבוה תוך ניצולו של יתרון יחסי חדש- זה של קיץ ממוזג המאפשר לגדל מגוון מוצרים גדול באיכות גבוהה עבור השוק המקומי ובמקרים מסוימים גם ליצוא. סל מוצרים זה מוגדר כגידולי נישה אשר מאופיינים בהיקפי גידול עתידיים של עד 500 דונם כל אחד ועם מתח רווחים גבוה באופן מובהק ביחס לחקלאות הקיימת המסורתית. היכולת לייצר רווחיות גבוהה ליחידת שטח מאפשרת התאמתם של גידולים אלה למגזר המושבי הפרטי המתאפיין ביחידות גידול של עד 60 דונם, וכן יכול לעודד עבודה עצמית והעסקת עובדים מקומיים על חשבון עבודת פועלים זרים או עובדי קבלן. כל המוצרים האפשריים קיימים בשוק וכנראה גם נבדקו בעברנו באזור בצורה כזו או אחרת, ולכן עיקר העבודה היא לקחת מוצר קיים ולפתח עבורו פרוטוקול גידול מותאם לאזורנו על כל המשתמע מכך (התאמת זנים, מועדי שתילה, בית גידול מתאים, טיב הקרקע ואיכות המים), כך שהמעבר לגידול מסחרי יהיה כמה שיותר מהיר. במסלול גידולי נישה אלה קיימים כבר כמה:

תות שדה

מבוא:

גידול תות שדה בארץ מתרכז גאוגרפית בעיקר במרכז הארץ (מעט בדרום) ובחודשי החורף מנובמבר ועד מאי. היקפי השטחים נעים סביב 4500 דונם עם יבולים כלליים של כ-24 אלף טון לעונה. בנוסף לכך, קיים גידול משמעותי ורחב היקף של תות שדה בקיץ ברחבי אירופה. אין ספק כי יש מקום בשוק המקומי לתות שדה, בשלב ראשון בחודשי הסתיו כהקדמה לעונת התות הרגילה, ובשלב מאוחר יותר אולי גם בחודשי הקיץ. זני התות החורפי כולם בעלי דרישה ליום קצר ורגישות לטמפרטורות קיץ גבוהות ולכן אינם יכולים להתאים לגידול קיצי בהרי הצפון. גם האגרוטכניקה (החל מהכנת השתילים וכלה בצורת הגידול על כל היבטיו) של גידול זה מותאמת לגידול החורפי ונדרשת התאמה רחבה של גידול נתון לאזור חדש בעל מאפיינים שונים.

מטרות העבודה :

מטרתנו לבנות פרוטוקול לגידול תות שדה בחודשי הקיץ לאספקת פרי לשוק המקומי החל מחודש יוני ועד חודש נובמבר. לשם כך יש להתאים את כל הידע הנדרש החל מזנים, דרך אגרוטכניקה, וכלה בקטיף, שרשרת קירור ושיווק.

בנוסף, יש לבדוק את הייתכנות הגידולית והעסקית של התות בהר הגבוה החל מגובה של 650-700 מטר ועד 1000 מטר.

תכנית העבודה :

בספטמבר 2015 נשתלה במרום גולן (940 מטר מעל פני הים) חלקה מסחרית בהיקף של 1.6 דונם בקרקע עם הזנים 'גולן', 'פלט', ו'6040' כזן אפשרי נוסף חדש, והצטרפה לחלקה המקורית בת השנה משתילת 2014 הן בקרקע (כרבע דונם) והן במצע מנותק (1 דונם). החלקה כולה בעלת מאפיינים מסחריים לגמרי, כלומר נקטפת ומשווקת כמשק מודל מסחרי מלא, לשם קבלת תחשיב עסקי מלא כאשר במקביל נבדקים מספר פרמטרים לאורך כל העונה על מנת לבסס פרוטוקול גידול: השוואה בין הזנים לאורך כל העונה במדדי גודל פרי, ערך הסוכר, יבול לאורך העונה ומצטבר, השוואה בין שטח בשנתו הראשונה לשנתו השנייה בקרקע ובמצע המנותק. בנוסף נשתלו מספר זנים אדישים לאורך יום נוספים) מתוך כוונה להרחיב את מבחן הזנים.

תוצאות ביניים :

למרות שנתר עוד כחודש לתום עונת הקטיף, ניתן להסיק מספר מסקנות על סמך הנתונים המצטברים עד אמצע אוקטובר :

זן	שנת שתילה	שנת קטיף	חלקה	משקל בק"ג ל100 צמחים	משקל בק"ג לדונם	בריקס ממוצע	משקל ממוצע
גולן	2015	1	קרקע	34.9	2196	7.7	12.5
פלט	2015	1	קרקע	20.8	1312	7.4	11.0
6040	2015	1	קרקע	35.6	2241	7.4	11.8
גולן	2014	2	שולחנות	14.9	1782	7.2	9.3
פלט	2014	2	שולחנות	11.0	1324	7.0	9.4
גולן	2014	2	קרקע	45.7	2876	7.3	11.2
פלט	2014	2	קרקע	23.7	1495	7.7	8.8

ניתן לראות שקיים יתרון ברור לזן 'גולן' על פני שאר הזנים, וכן אמור עבור שנת קטיף שניה בהשוואה לשנת קטיף ראשונה.

היבול המצטבר הממוצע לכלל השטח השנה היה נמוך יותר משנה שעברה: כ-2 טון לדונם השנה לעומת 2.5 טון לדונם בשנה שעברה. הירידה נבעה ממשטרי השקיה ודישון לא מדויקים שיחד עם איכות מים בינונית גרמו להמלחות בחודשי הקיץ.

מסקנות והמלצות להמשך המחקר

קיימת ייתכנות גידולית טובה מאד לתות שדה בחודשי הקיץ. יש צורך בהעמדת חלקת זנים רחבה ככל האפשר לאיתור הזן המיטבי. בימים אלו נשתלים זנים נוספים עם פוטנציאל התאמה לאזור מתוך כוונה לבדוק אותם בעונת הקטיף הבאה ב-2017. יש צורך בשיפור טכניקות הגידול בדגש על השקיה ודישון: ייבנה ניסוי שדה בסיוע שה"מ לקבלת משטר השקיה ודישון מיטביים בעונת הגידול הבאה. בדיקת הגידול בגבהים טופוגרפיים נמוכים יותר עד כדי 700 מטר מעל פני הים, זאת ייעשה ע"י מעקב בחלקה חדשה בגובה של כ-750 מטר באזור תל פארס ע"י משק רמת מגשימים. פיתוח אגרוטכניקה מתאימה שתאפשר תזמון שיא הקטיף לחודשי ספטמבר ואוקטובר.

אוכמניות

מבוא:

האוכלמניה שייכת למשפחת פירות היער הגרגריים. היקפי הגידול שלה ברחבי העולם בעלייה מתמדת ב-7 השנים האחרונות, בעיקר בשל תכונותיה התזונתיות והבריאותיות (מכילה נוגדי חמצון בכמות גבוהה), והם פרוסים בכל רחבי העולם, באזורים עם דרישות וחומציות קרקע מתאימים. בארץ היקפי הגידול מסתכמים בעשרות דונמים בודדים, כאשר מרביתם מרוכזים בצפון הגולן, והשאר באזורי ההר של יהודה ושומרון, וכן בדרום הגולן.

מגוון הזנים ברחבי העולם מאפשרים לייצר עונת קטיף המתחילה בחודש מאי באזורי גובה בינוניים ומסתיימת בחודש ספטמבר באזורי הגובה הגבוהים. בנוסף קיימת אפשרות של גידול במתכונת של שנוע בין אזורים על מנת להקדים באופן משמעותי ולייצר אולי אפילו חלון שיווקי של ייצוא.

מטרת העבודה:

בדיקת פרוטוקול שנוע בין אזורי על מנת לקבל הקדמה משמעותית בקטיף לשם פריסת עונת הקטיף והגדלת הרווח הכלכלי כתוצאה מקטיף מקדים.

תכנית העבודה:

העבודה הייתה על בסיס של תצפית לבדיקת ייתכנות וללא מעקב צמוד של חוקר ונתונים מדויקים. הזן שנבחר נקרא 'סן שייך' המאופיין בדרישות קור בינוניות. שתול בדליים של 15 ו-25 ליטר, עם מצע על בסיס כבול, ובגיל של 3-4 שנים.

במהלך חודשי הקיץ הדליים נמצאים בחוות פיקמן בגובה של 940 מטר. החל מאמצע נובמבר ועד אמצע ינואר במרווחים של שבועיים הורדו כל פעם 20 עציצים לחוות מטעים בעמק החולה לתוך חממה מחוממת, זאת על מנת לבדוק את המועד המיטבי לשינוע בהקשר של צבירת מנות הקור. סה"כ 5 מועדי הורדה ליד טפול בקורת

של 20 דליים שנשארו כל הקיץ בחוות מטעים במקום להיות בפיכמן. הקטיף החל בתחילת אפריל והפרי נמכר לפי 150 ₪ לק"ג לעומת מחיר של 90-120 ₪ בעונת הקטיף הרגילה.

מסקנות והמלצות להמשך המחקר:

העיתוי המיטבי להורדה היה באמצע וסוף דצמבר. לא בוצעה שקילת פרי מסודרת לכל אחד מהטיפולים. הייתכנות הגידולית קיימת בהקשר להקדמה משמעותית. יש צורך בבניית תחשיב כלכלי מדויק לשינוע. יש לבסס את המחקר של האוכמניות בקרקע בכיוון של זנים, שיטות להחמצת הקרקע, טכניקות גיזום, ורק אחר כך לחזור לנושא השינוע לבדיקה מסודרת יותר.

מבוא

השוק המקומי צורך במשך כל חודשי השנה כמויות לא מבוטלות של מיני ירק, תבלין ועלים. בחודשי הקיץ קיימת אמנם אספקה רציפה של יצרני המוצרים השונים אולם איכותם ירודה יחסית לעונת החורף. הקיץ הממוזג באופן יחסי בהרי הצפון מייצר פוטנציאל לגידול איכותי יותר שיקנה אפשרות לרווח כלכלי גבוה יותר.

מטרת העבודה:

ניתוח עם גורמי שיווק את השוק המקומי והייצוא על מנת להבין מהם המוצרים שבהם אפשר יהיה להתמקד ולבטא את היתרון היחסי של אזור ההר הגבוה, על רקע אי ייצור או איכויות נמוכות באזורי הגידול השונים בארץ בחודשי הקיץ

תכנית העבודה

לאור התוצאות בשנה שעברה, הגענו להבנה שהייתכנות הגידולית והכלכלית במוצרים מסוימים קיימת מעבר לכל ספק וכי אין מקום למחקר נוסף אלא יש צורך לתמוך ולעודד את שלב המשק החצי מסחרי באותם גידולים.

משק מרום גולן העמיד חלקה מסחרית של חסה בהיקף של 7 דונם ובימים אלה מסתיימת עונת הקטיף, כאשר הפוטנציאל הגידולי והכלכלי קיימים וחיוביים ביותר. להערכתנו, היקף הגידול של החסה בשנה הבאה יהיו גדולים בהרבה מהשנה בצפון הגולן.